

LIBRARIES FROM BANAT. A HISTORICAL APPROACH

Clara-Maria CONSTANTIN
PhD., University of Bucharest

Abstract : The researches upon books, libraries, lectures generally speaking, tries to show up many forms to promote the book but also the way in which they organized the libraries. This article shows a perspective upon history and evolution of the Banat libraries, from the private collections to the institutionalized library. There are presented different library categories that worked in the Banat area during time, until the shape and the form of a „public library” took place.

Keywords : library, collections, Banat, donations, public library

Ca peste tot în lumea civilizată și în Banat primele biblioteci constituite au fost cele private. Acestea reprezentau colecții deținute de elitele bisericesti și ale intelectualității. Și elita românească s-a manifestat în acord cu evoluția sensibilităților culturale ale epocii fiind la curent cu transformările percepției fenomenului cultural și evoluând ca atare. Bibliotecile acestor elite se aprovizionau cu noile apariții de carte din marile centre culturale europene. Un exemplu edificator în acest sens este biblioteca lui Nicolae Stoica de Hațeg, protopopul Mehădiei, propagator al învățământului național 136 opuri în 246 volume. Edificatoare pentru circulația cărții în a doua jumătate a secolului al XIX-lea sunt colecțiile și fondurile constituite de preoții de țară aflați la a 2-a sau a 3-a generație în profesie. De exemplu, lângă Oravița, Ioan Nemoian, născut la Agadici, cu studii la Oravița, Beiuș, Lugoj, Timișoara, Debrețin, ajuns primar de Caransebeș în 1886, moștenește de la tatăl și bunicii săi o mare și valoroasă bibliotecă. Preocuparea sa pentru carte se datorează și faptului că acesta a fost și autor de manuale.

Biblioteci de valoare însemnată au mai fost la Ciudanovița în posesia lui Elia Trăilă, transferată la Oravița spre sfârșitul secolului, la Valeadeni în posesia lui G. Cătană, la Maciova în posesia lui G. Lipovan, la Ruginoasa în posesia lui Pavel Jurcescu. Academicianul Simion Mănguica, spre sfârșitul vieții, a donat pentru ASTRA un mare număr de cărți, lucrări de istorie națională și valori bibliofile. Biblioteca sa avea 486 opuri în 728 volume. În Caransebeș existau biblioteci personale importante numeric dar și valoroase prin conținutul cultural și de informație: A. Ghidu, F. Musta, I. Bălan, P. Barbu, A. Marchescu. În perioada profesoratului la Caransebeș, Vasile Goldiș își nota pe cărți locul de achiziție, de regulă Librăria Diecezană. Nu trebuie uitată pitoreasca și pătimașa personalitate a lui Petru E. Oancea, Tata Oancea, care deținea o importantă colecție. Mai sunt de menționat, Aureliu Novac din Vasiova, G. Bălțeanu din Topleț, Coriolan Buracu, Meletie Draghici și Emilian Novacoviciu din Răcășdia (P. Oallde, *Lupta pentru limba românească în Banat*, p. 298).

Elitele culturii și colecțiile lor de carte au constituit, bineînțeles, modele și exemple de urmat. Dar acestea nu mai puteau fi de ajuns în contextul socio-cultural și economic al anilor 1800. Cu deosebire în Banat și Transilvania s-a pus problema angajării bibliotecii în fluxul de expansiune a științei de carte și al creșterii producției de

carte tipărită. Angajarea bibliotecii în fenomenul cultivator al conștiinței etnice și naționale era absolut necesară în fața concurenței editoriale, pe fondul programelor culturale ale etniilor din Banatul anilor 1850-1918. Aceasta este motivația esențială pentru constituirea fondurilor multor biblioteci instituționalizate, deci cu caracter public. Realitatea industrială și politică a influențat cultura tradițională în sensul progresului continuu și implicit a creat temeiul inițiativelor sociale și umanitare pentru crearea bibliotecilor obștești. Pe de o parte se realizează dorința de a cultiva lectura ca mijloc de întărire a demnității moral-etnice, iar pe de altă parte se încerca rezolvarea emancipării culturale a tuturor românilor. Solidaritatea de conștiință avea să se manifeste cu pregnanță după 1850 printr-o emulație nemaîntâlnită în constituirea de biblioteci obștești. Multe asociații și societăți culturale își propun prin statutul lor și înființarea de biblioteci publice. Unele reuniuni se constituie direct în „Reuniuni de lectură” ca fond de bibliotecă.

Sunt cazuri în care colectivele redacționale ale unor ziare și reviste își oferă venitul lor pentru constituirea de biblioteci. Sunt consemnate în epocă donații de la personalități sau instituții din Vechiul Regat. După 1890, filialele bancare „Albina” se remarcă prin subvenții acordate bibliotecilor.

S-au inițiat concursuri care implicau cartea, concursuri organizate de reviste sau ziare ale epocii, de exemplu „Calendarul Poporului Român” promitea 10 cărți cu cinste pentru abonații la „Foaia Poporului Român”, „Cucu” sau „Foaia ilustrată”.

Tot după 1850, bibliotecile din mediul școlar au căpătat o atenție sporită, fondul acestora se putea crea într-un timp mai scurt iar posibilitățile multiple de înființare și susținere financiară includeau și filantropia oficială. Chiar pe la 1722, din inițiativa Mariei Tereza, Oficiile Montanistice ale Banatului erau împuternicite să ofere elevilor români și sârbi, în limbile materne, 5000 „cărți școlare” probabil nu numai manuale propriu-zise. După 1850 în școlile din Graniță se achită 2 coroane la înscrierea elevilor „pentru bibliotecă”.

De o mare importanță s-au dovedit Reuniunile învățătorești care au proliferat și au consolidat pregătirea profesională în pas cu cerințele epocii, a cadrelor didactice, și prin înființarea de biblioteci, în special pentru atragerea de donații. În acest sens, amintim că la 1841 inspectorul școlar general al școlilor grănicerești, N. Andreeviciu, înființa „Asociația cultivatoare a învățătorilor din măritul regiment nr. 13, pentru cultivarea limbii și literaturii române”. De altfel N. Andreeviciu a fost primul donator de cărți pentru biblioteca asociației.

În toată lumea, în epoca anilor 1800, sistemul cel mai practicat pentru înființarea de biblioteci a fost cel al **donățiilor**. Și în Banat s-a dovedit a fi un sistem viabil. La noi, Timotei Cipariu socotea firesc să primească, în semn de prietenie, cărți de la cunoscuți pe care-i vizita în Muntenia. Au fost situații în care bănațeni stabiliți în Vechiul Regat nu au uitat locurile natale și au trimis donații pentru bibliotecile din Banat, de exemplu, cazul medicului G. Crăniceanu care trimite 218 volume pentru biblioteca din Ciclova Montană (Gh. Jurma, *Presa și viața literară în Caraș-Severin*, p. 88).

Evoluția organizării instituțiilor bibliotecare bănățene

În Banat ca și în Transilvania, o legislație specifică, direcționată pe problematica bibliotecară avea să apară abia după Marea Unire de la 1918. Altfel spus, bibliotecile existente nu funcționau și în virtutea unor legi elaborate la nivel național ci era organizate mai ales după criteriile conținute în ansamblul diferitelor regulamente sau statute de funcționare a diverselor reuniuni culturale, societăți de lectură, de asociații școlare, profesionale, etc. Prin urmare, colecțiile bibliotecilor erau organizate și dispuneau deja în multe cazuri de personal calificat. În contextul regulamentelor sau statutelor asociațiilor sunt prevăzute probleme vizând: organizarea administrativă a bibliotecii, localul și dependențele specifice, inclusiv curtea, spațiul înconjurător, mobilierul și încălzirea pe timp de iarnă, igienizarea, curățenia. Apar primele criterii de aranjare a fondurilor de bibliotecă, chiar dacă nu în formulări precise de sistematizare alfabetică și pe criterii C.Z.U. (indici de clasificare a conținuturilor publicațiilor, etc.). Se menționează însă, în multe situații, necesitatea înființării de cataloage, mai ales pentru evidențierea colecțiilor de periodice. În spiritul mișcării create de Spuru Haret în Vechiul Regat și în Banat se creează Ansambluri culturale care aveau menirea să contribuie la ideea de solidarizare în jurul conceptului de tradiție: membrii acestora se angajau să contribuie la completarea și organizarea colecțiilor bibliotecare. Progresiv, de la scopul de satisfacere a nevoii de lectură, studiul și informarea, s-a trecut la un program integrat comandamentelor Renașterii Naționale. De asemenea, s-au avut în vedere și detalii vizând înscrierea și statistica cititorilor și a lecturii, statistica activităților de ansamblu prin care biblioteca se făcea prezentă în activități culturale de amploare. Se menționează cum trebuie ales și numit personalul bibliotecar: prin consultare și propuneri în adunările generale ale reuniunilor și societăților. Un fapt deosebit de important este constituirea unor legături de colaborare între biblioteci și deținătorii de carte și periodice, mai ales în problematica achizițiilor. Important este și faptul că se fac informări periodice și dări de seamă în legătură cu administrarea bibliotecii, aceste instrumente doar aparent birocratice urmând a fi folosite pentru studierea fenomenului lecturii, a cerințelor de carte, îmbunătățirii ulterioare a activităților bibliotecare. Aceste informări și dări de seamă se țineau în fața unor comisii care aveau menirea să verifice starea bibliotecii. Dacă la nivel local existau destule inițiative care impulsiau viziunile clare asupra activității de bibliotecă, în teritoriu trebuiau făcute mari eforturi care să contracareze acțiunile de maghiarizare inițiate de „Consiliul național” din Ungaria. Acest consiliu inițiat de guvernanții de la Budapesta susținea în întreg imperiul și în alte țări 38 de biblioteci în Croația și Slovenia, 6 în Austria, 2 în Bosnia și una în Turcia.

Astfel, în toate acțiunile și activitățile bibliotecilor românești se avea în vedere în mod acut condiția etnicității autohtone, românești prin folosirea actelor redactate în limba română și de asemenea dezvoltarea fondului cultural de sorginte românească. Se evidențiază manifestări culturale și crearea instrumentelor specifice de popularizare a bibliotecilor românești: referate bibliografice publicate în presă, bibliografii, articole despre existența și activitatea bibliotecilor, toate racordate la viața culturală românească în spiritul etnic național dar și profesional-social în genere. După 1918, Banatul și implicit Caraș-Severinul, se racordează la întregul sistem organizațional al țării. Prin

urmare beneficiază de legislații moderne, inițiate și adoptate de forurile specializate ale instituțiilor culturale. În acest sens amintim: înființarea Asociației Bibliotecilor publice inițiată de C. Angelescu și Nicolae Iorga în 1919, iar în 1922 prin Casa Școalelor, ministrul C. Angelescu dispunea „... și înființarea de biblioteci școlare și populare în ținuturile alipite”; Legea bibliotecilor din 1932 inițiată de N. Iorga, cu accente speciale pentru bibliotecile rurale. De o mare importanță s-a dovedit a fi Fundația Culturală Regală „Principele Carol” care activa pe principii de studiu sociologic și care a emis „instrucțiuni pentru organizarea și funcționarea bibliotecilor sătești și liste de cărți pentru biblioteca unui cămin cultural” în 1938. Principiile acestor instrucțiuni aveau să funcționeze tacit inclusiv în perioada comunistă a României.

După Revoluția din 1989 și în Caraș-Severin, destul de încet, s-a trecut la informatizarea bibliotecilor și aplicării unor principii moderne de tip multi-media, în special la Biblioteca Județeană Reșița și Biblioteca Universitară „Eftimie Murgu”.

Categoriile de biblioteci în Banat de-a lungul timpului

O bibliotecă se definește, în primul rând, prin două aspecte: conținutul de cunoștințe și informații aflat în colecțiile bibliotecii și după categoriile socio-profesionale beneficiare ale serviciilor de bibliotecă și nivelul de extensie a serviciilor (pentru obște sau doar la nivel individual privat). Și în Caraș-Severin, de-a lungul timpului, s-au înființat biblioteci publice de diferite categorii: școlare, parohiale, ale unor societăți de lectură, ale casinelor, ale corurilor, ale corporațiilor profesionale, ale ASTRA și filialelor STR, muncitorești, mai apoi ale diferitelor sindicate, centre de cercetare uzinale, etc.

De-a lungul timpului, până la cristalizarea noțiunii și formei de „bibliotecă publică”, în zona Banatului au funcționat mai multe tipuri de biblioteci.

Majoritatea bibliotecilor publice au avut ca moment de apariție înființarea diferitelor reuniuni, organizații și asociații obștești de tip cultural sau de interes profesional. Mai ales după 1800 apăsese ca o necesitate de interes național înființarea pe lângă orice instituție publică sau organizație de tip cultural și a unei biblioteci publice. Aceste biblioteci aveau menirea principală de a pune în circulație valorile culturale scrise, de a organiza și orienta lectura publică la dimensiuni de masă. De asemenea, au asigurat și asigură impactul cititorului cu sursele de formare-informare ale epocii curente.

Până la 1918 bibliotecile publice au fost pentru bănățeni factori de apărare și afirmare a limbii și culturii române. Bibliotecile românești au fost considerate un pericol și obstacol în politica de maghiarizare dusă de autoritățile dualiste care inventau tot felul de comisii și comitete de control. Chestiunea naționalităților trebuia manipulată în sensul dorit de oficialități, inclusiv prin controlul abuziv asupra bibliotecilor și muzeelor. După 1918, Statul Român s-a dovedit a fi purtătorul unei politici normale, moderne și în pas cu vremurile, în care instituțiile bibliotecare au respins cu adevărat fenomenele discriminatorii de orice fel spre a nu mai fi activate vreodată. În general, centrele culturale importante iradiază în jurul lor inițiative și efervescențe pe măsură, în localitățile zonelor apropiate. În acest sens, pentru Caraș-Severin s-a remarcat Caransebeșul. În Caransebeș s-a manifestat un nucleu junimist având reprezentanți de

seamă: I. Popasu, I. Paul, Vasile Goldiș, Șt. Velovan, E. Hodoș. La 1841, N. Andreeviciu inițiază „Asociația Cultivatoare a Învățătorilor din Măritul Regiment nr. 13 pentru Cultivarea Limbii și Literaturii Române” și în 1863 pune bazele unei biblioteci printr-o primă donație. Tot în Caransebeș s-au înființat: Biblioteca Reuniunii Române de Lectură, cu statut aprobat în 1872; Biblioteca Societății de Lectură a Tinerimii Studioase, cu un statut special din 1868 (cu donații începătoare de la Șt. Velovan, E. Hodoș, P. Drăgălina și I. Bălan); Societatea de Lectură a Clericilor din Caransebeș (Gh. Sârbu președinte și bibliotecar, Fl. Cioloca, elev în cursul II), înființată în 1877 și devenită în 1889 Societatea de Lectură „Ioan Popasu”. Printre donatorii cei mai importanți ai Societății de Lectură „Ioan Popasu”, amintim: I. Popasu, Tr. Bădescu, Filaret Musta de la Văliug, căpitanul român Dinu Miculescu. La 1877 funcționa și o bibliotecă a Reuniunii de Cântări și Muzică. Deosebită a fost Biblioteca Centrală a Reuniunii Învățătorilor Români din Caransebeș (înființată în 1894) care avea filiale în toate satele bănățene. Pentru publicitate și îndemnuri la donații se folosea de ziarul „Dreptatea” și – foarte important – a elaborat un „Regulament pentru Bibliotecă”.

În Oravița (1837) se înfiripă fondul unei biblioteci prin colaborarea „Asociației de casino” cu „Asociația Clubului de Teatru și al orăvițenilor” spre a deveni la 1868 „cea mai mare bibliotecă din urbe”. Tot la Oravița, în 1867 o societate de întrajutorare a etnicilor germani împreună cu membri ai comunității române înființează o bibliotecă, iar în 1873 este menționată o „Societate de lectură”.

În 1868 la Reșița se înființează o bibliotecă pentru „ajutorarea tinerimei adulte și scolastică prin cumpărarea cărților necesari...”, primii bibliotecari atestați Ion Simu și George Pocreanu, iar principala sursă donațiile particulare. Caraș-Severinul, ca de altfel Banatul în general, a fost un centru al aparițiilor, propagării culturii scrise și al funcționării bibliotecilor publice, a fost integratorul emancipării spiritualității românești din provincie.

Bibliotecile urbane actuale din Caraș-Severin încearcă să facă față noilor cerințe biblioteconomice și sociale. Din păcate, prin dotările tehnice specifice secolului actual, sunt multe rămase în urmă față de bibliotecile „pilot” din țară. Finanțările locale sunt întotdeauna sub nivelul adevăratelor cerințe. Doar munca profesionistă a bibliotecarilor nu poate suplini acest handicap tehnologic și financiar.

BIBLIOTECI RURALE

Încă de la începuturile civilizatoare în spiritul european al iluminismului, mediul rural, satul și țăranul au fost în preocupările reformatorilor români o chestiune de onoare și demnitate națională. Dezideratul „cărților pentru adulți”, „cărți pentru țărani” și „alfabetizarea adulților” era și dezideratul bibliotecilor populare (sătești). Bibliotecile rurale la 1918 au fost ancorate serios în realitățile socio-economice specifice spațiului sătesc bănățean aflat sub imperiile străine cauzei noastre naționale. Bibliotecile erau parte a activismului cultural dedicat emancipării românilor aflați sub opresiunea maghiară. De la 1850, programul lui Andrei Șaguna revendica pe lângă școlile populare și cărțile necesare pentru instruire generală și emancipare culturală. După 1910, mai ales interesul pentru școlile și bibliotecile rurale a crescut în mod deosebit. Instituții

oficiale din Vechiul Regat, precum Liga pentru Unitate Culturală a Tuturor Românilor, își intensifică acțiunile de ajutorare culturală prin expedierea de cărți de vizită către biblioteci bănățene. Mențiuni mai clare despre biblioteci rurale caraș-severinene: la 1890, Ilidia apare „cea mai mare bibliotecă poporală”, 1900 la Ciuchici se înființează o bibliotecă poporală, apoi în 1901 la Ticvaniul Mare.

BIBLIOTECI PAROHIALE

Majoritatea bibliotecilor parohiale au avut un rol primordial prin faptul că activitățile școlare erau îmbinate cu cele confesionale. Astfel, sunt numeroase cazuri în care bibliotecile școlare sau rurale își au originea în fondurile parohiale de carte sau în achizițiile inițiate de clerici. Bibliotecile parohiale își aveau sorginea în cerința de cultivare a cunoștințelor și mai puțin în aceea de cultivare a cerințelor de lectură. Comitetele parohiale aveau, prin statutele lor, obligații menite să dezvolte activitatea cu cartea la rang de principiu: “A prevedea biserica...cu cărți”; “A sprijini pe copiii săraci întru frecventarea școlii parohiale prin prevederea lor cu cărți școlare”, “A înființa bibliotecă parohială spre înlesnirea cetirii cărților folositoare” (a se înțelege inclusiv cărți de științe, mai ales cele aplicative).

BIBLIOTECI ALE DIOCEZELOR

Cea mai importantă bibliotecă diocezană este cea de la Caransebeș, fundamentată pe colecțiile institutului Teologic și Pedagogic.

BIBLIOTECI ȘCOLARE

Și în cazul acestei categorii de biblioteci se pot observa diferențe între cele din zonele urbane și cele rurale. Fondul bibliotecilor școlare urbane era asigurat prin donații ale profesorilor, de instituția școlii (direcții teritoriale, inspectorate școlare, etc.) sau din contribuții ale elevilor, în cazul societăților de lectură. Ca și în alte situații, Caransebeșul se remarcă prin tradiția bibliotecilor școlare. La 1868 se înființează biblioteca Societății de Lectură a Tinerimii Studioase, pornită din colecții private. În 1886, cu elevii de la secția pedagogică, Vasile Goldiș întemeiază un cerc școlar cu propria bibliotecă. Studenții teologi înființează Societatea de Lectură a Clericilor din Caransebeș (1 octombrie 1887) devenită apoi Societatea de Lectură “Ioan Popasu” – activă până în 1936.

La Reșița, G. Pocrean anunță publicul, la 7 ianuarie 1868, în legătură cu dorința de „a înființa un fond bisericesc și școlariu”, acesta a fost primul pas către o bibliotecă școlară.

La Oravița, activitățile școlare au fost însoțite de biblioteci de profil. Exemplare care au aparținut „școlii latine” din 1793 se regăsesc în biblioteca școlii de șase clase a lui I. Vranetz (.....). Un caz aparte îl reprezintă bibliotecile de ajutorare pentru elevii săraci, majoritatea în manuale și bibliografie școlară. Interesantă este și existența unei colecții de numismatică și antichități.

Și în mediul rural biblioteca îndeplinea rolul îndrumătorului spiritual completând efortul profesorilor. Biblioteci profesionale sau ale elevilor, acestea aveau

accesul necondiționat. Organizarea fondului de carte, achiziționarea acestuia se rezolva financiar „din averea școlii”, prin colecte, „din cassa”. Biblioteca era un sprijin și îndrumător „pentru vacanța și viața practică a elevilor”. De menționat bibliotecile din: Cacova (1877), Răcășdia – finele secolului XIX, Ohaba Bistra.

BIBLIOTECI ALE REUNIUNILOR DE LECTURĂ

Ca și în restul Banatului și în Caraș-Severin exista tradiția ca diverse reuniuni, asociații, societăți culturale să aibă propriile biblioteci. Exemplele sunt numeroase. În 1864 la Caransebeș se înființează Reuniunea Română de Lectură, iar în 1866 la Reșița, în 1871 o a doua Reuniune de lectură în Caransebeș. Apar societăți de lectură la Oravița, 1873, Cacova în 1887, iar în 1902 la Dognecea (bibliotecar fiind muncitorul Mihai Munteanu Bondoc). De menționat și „Reuniunea de Cântări și Lectură din Ticvaniul Mare” la 1903 cerea sprijinul ziarului „Drapelul” pentru influențarea opiniei publice în vederea solidarizării și pentru sprijinirea bibliotecilor și „Reuniunea de Lectură Ciclova”. Formarea fondurilor era aproape exclusivă prin donații (cazul Ciclovei), dar și a „Reuniunii de Cântări și Lectură a Plugarilor Român”i (1894). Specifice în cadrul acestor Reuniuni de Lectură erau concursurile pentru cititori.

BIBLIOTECI ALE REUNIUNILOR CORALE

Aceste biblioteci sunt cu totul specifice Banatului, inclusiv pentru Caraș-Severin. O bibliotecă importantă din această categorie este colecția corului din Răcășdia, întemeiată în 1894: cu o colecție de teatru semnificativă pentru acea epocă. La Caransebeș funcționa din 1877 o „Reuniune de Cântări și Muzică” cu o activitate de coordonator în zonă. În 1872 la Reșița ființa Biblioteca Societății de lectură și a corului. Tot la Reșița funcționa biblioteca Reuniunii de Cântări care la sfârșitul secolului XIX deținea 250 piese de teatru și care avea să constituie și fondul unei biblioteci muzicale la 1905.

Ciclova Montană se remarcă prin „Reuniunea de Cetire și Cântări” de la 1888, Biblioteca Tinerimii din Cacova (1877) devine biblioteca Reuniunii de Cetire și Cântări. Biblioteci Corale și care au constituit bazele unor biblioteci populare au fost și la Secu ...

Activitățile corale au contribuit prin exemple de solidaritate și cu venituri la înființarea unor biblioteci școlare, sătești ș. a.

BIBLIOTECI ALE REUNIUNILOR ÎNVĂȚĂTOREȘTI

Aceste biblioteci au contribuit la dezvoltarea mentalităților profesionale și la noi sensibilizări în receptarea realităților socio-politice și economice. Corpul profesoral, elita românească sunt preocupate foarte serios de aceste biblioteci ale Reuniunilor Învățătorești. Foarte importantă a fost Reuniunea învățătorilor români greco-ortodocși și din dioceza Caransebeșului (înființată în 1869) care a pus în aplicare metoda ASTREI de a înființa „despărțăminte” în mai multe localități din Caraș-Severin (12 la număr). Vechiul Regat se manifestă cu sprijin și pentru aceste biblioteci: exemplu fiind trimiterea de cărți de specialitate la 1892 de către Academia Română spre biblioteci din județ. (Caransebeș)

BIBLIOTECILE „ASTRA”

Asociația „ASTRA” s-a implicat profund și regenator în procesul organizării bibliotecilor bănățene. Asociația „ASTRA” edita cărți necesare culturii naționale pe care apoi le punea în circulație prin bibliotecile publice. Exemple: bibliotecile populare din Secu, Ciclova, Răcășdia. Obiectivele majore ale „ASTREI” erau: „difuzarea culturii în mase” și „biblioteci populare în fiecare comună, bibliotecă regională în fiecare centru de despărțământ; bibliotecă mare, centrală. După 1900 „ASTRA” are un rol deosebit în dezvoltarea rețelei de biblioteci comunale (Vasiova, Secu, Gâtaia, Gherteniş sunt doar câteva exemple) „ASTRA” a instaurat pragmatismul reformativ în instituțiile culturale și bibliotecare definind întemeierile cultural-naționale în Banat și Transilvania.

BIBLIOTECILE ASOCIAȚIILOR TEATRALE

Aceste biblioteci au avut rezultate importante în conștiința vie, aplicată a culturii naționale. Cea mai veche bibliotecă de asociație teatrală este cea din Oravița (din 1815) cu statut organizatoric din 1816: „Asociația orăviceană teatrală” avea ca obiect constituirea primului teatru din sud-estul Europei dar și a unei biblioteci care avea să existe din 1836.

În întreg Banatul funcționau până la 1918, 37 de biblioteci ale asociațiilor de teatru (ale diletanților). Din 1887 o parte din acestea devin biblioteci ale secțiilor și despărțămintelor STR (Ticvaniul Mare, Cacova, Greoni). Adunări generale ale STR sunt găzduite de: Oravița în 1874, Caransebeș în 1873 și Reșița în 1875.

BIBLIOTECI PROFESIONALE

În Caraș-Severin, Reșița se remarcă prin biblioteci importante ale muncitorilor. Spre exemplu în 1871 ia ființă Biblioteca Muncitorilor din Reșița urmată în 1900 de Biblioteca Sindicatului muncitorilor metalurgiști și lemnari, dotată cu reviste, ziare și cărți (multe cu specific profesional) în limbile română, germană, maghiară.

În timp colecțiile acestor biblioteci sunt contopite în biblioteci ulterioare de tip sindical sau în biblioteci publice de tip enciclopedic.

În concluzie, așa cum au arătat cercetătorii citați, precum și alți istorici, în Banat există importante biblioteci cu tradiție, unele străbătând timpul până azi, într-o altă formă, desigur.

BIBLIOGRAPHY

Arh. Naț. Caraș-Severin, fond Prefectura județului Caraș, dosar 17/1945, f. 28

Bota, Ionel, *Bibliotecile din Banat între 1850 – 1918*, ed. Timpul, Reșița, 2000

Brătescu, Constantin, *Cartea și bibliotecă în spațiul cultural banațean până la 1918*, Timișoara, Editura Marineasa, 2004

Jurma, Gheorhe, *Presa și viața literară în Caraș-Severin*, Reșița, C.J.C.E.S. Caraș-Severin. Biblioteca Județeană, 1978.

Oallde, Petre, *Lupta pentru limba românească în Banat*, Timișoara, Editura Facla, 1983.